

že politika Fondu je dělána v zájmu západní finanční komunity, ale pokud se na věc podíváme z této perspektivy, mnohá jednání Fondu hned dostávají jasnější smysl. Stiglitz se možná pohříchu snaží v knize vyvarovat jmenování konkrétních osob. Omlouvá to tím, že výčtem chyb konkrétních lidí nechce odvádět pozornost od organizačních a institucionálních nedostatků. Kritizuje však běžnou praxi tzv. otočných dveří zavánějící korupcí, kdy lidé z předních soukromých společností odcházejí na vedoucí místa Fondu či Banky a po skončení práce ve veřejných institucích se opět do těchto soukromých společností vrací. Stiglitz zároveň říká, že konání finančních institucí je ovlivněno dominantní ideologií volnotržního fundamentalismu převládající v západní finanční komunitě, a že nechce svalovat vinu na jednotlivé osoby. To je dle mého názoru chyba. Pokud chce skutečnou reformu institucí, měl by označit osoby, které jim svým jednáním škodí, nebo reformě brání. Instituce jako taková se sama od sebe nezreformuje.

Jak jsem již řekl, Stiglitzova kniha je napsána v kritickém tónu, některé pasáže, především závěrečné shrnující odstavce některých kapitol, znějí vskutku radikálně. Na škodu knize i všem čtenářům však Stiglitz není důsledný. Někdy má člověk pocit, jako-by něco tajil, jakoby nechtěl překročit nějakou pomyslnou hranici, ačkoli o problémech musí vědět opravdu hodně. Toto je citelné především ve vztahu ke Světové bance, ke které je značně shovívavý. Máme snad čekat do doby, kdy někoho vyhodí z MMF, abychom se dozvěděli více interních informací ze Světové banky?

Oproti všem výhradám je Stiglitzova monografie Jiná cesta k trhu opravdu dobrou knihou. K její kvalitě přispívá i český překlad Jana Plachta, jehož text je velmi příjemný a čtivý, což čtenář ocení především v pasážích, kde se Stiglitz podrobně věnuje čistě ekonomickým aspektům problémů. Osobně mě Placht zaujal svým výrazem pro zkorum-

povanou privatizaci (briberization), kterou přeložil jako přihrabizace.

I proto bych knihu plnou zajímavých informací, údajů a názorů doporučil k přečtení všem, kteří se tématem ekonomické globalizace a současného světového pořádku zabývají. Jak těm, kterým jsou Stiglitzovy názory blízké, tak především těm, kteří s jeho pojetím nesouhlasí. Vždyť právě otevřenost názorům ostatních může být jednou z cest k vyřešení mnoha problémů, třeba i některých problémů samotné ekonomické globalizace.

*Ivo Krsek, Fakulta sociálních studií
Masarykovy univerzity v Brně*

Milan Znoj, ed.

ŠANCE OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI. K POCTĚ KARLA R. POPPERA.

Studia Philosophica XIII. Praha: Karolinum, 2002, 116 stran

Sborník, jehož editorem je M. Znoj, vychází u příležitosti výročí 100. narození K. R. Poppera.

Jedna z autorek sborníku Z. Parusniková na konferenci, která vydání tohoto sborníku doprovázela, upozorňovala na rozdíl mezi velkolepým rakouským a skromným českým připomenutím Popperova výročí. Skromným ale pochopitelně ještě neznamená nedůležitým nebo nezajímavým. Podívejme se tedy blíže na jeden z výsledků českého uvažování nad Popperovým dílem.

Sborník je tematicky zaměřen pouze na jednu z mnoha oblastí Popperova zájmu, na jeho politické myšlení, resp. na otázku otevřené společnosti a její legitimacy. Pochopitelně při zájmu o Popperovo politické myšlení nelze abstrahovat od Popperovy teorie vědy, jak shodně ukazují Z. Parusniková i M. Znoj.

Editor v předmluvě hovoří o hodnotách otevřené společnosti jako o liberálních idejích, kterými jsou např. svoboda diskuse, právo každého, aby byl slyšen a byl vzat v úvahu jeho argument, tolerance k názorům druhých, nepředpojatost a individuální odpovědnost. Tyto ideje pak musíme vidět na pozadí Popperovy důvěry v rozumné řešení lidských problémů. M. Znoj pokládá alespoň některé základní otázky, na které se snaží příspěvky nalézt odpovědi: Jak se uvedené hodnoty vázané na postoj racionality odlišují od...hodnot pozitivně určených jako cíle a úkoly nějakého společenství? Jak rozumět tomu, že určité hodnoty se vážou na racionální metodu? Má to znamenat, že z ní vyplývají, dají se z ní odvodit, nebo to znamená, že jsou předpokladem jejího fungování?

Snad neurazím autory jednotlivých příspěvků (a nesnížím jejich nespornou úroveň), když uvedu, že na celém sborníku považují za nejzajímavější právě jeho samotný úvod s pojednáním o dvojím typu hodnot (kdy Popper záporně odpovídá na otázku, zda by ideou Evropy mohla být jeho otevřená společnost). Domnívám se, že na tomto úsporném prostoru najdeme krystalicky čistou ukázkou liberálního myšlení.

Až na jednu výjimku, která však do sborníku organicky zapadá, se všechny příspěvky týkají K. R. Poppera. Sborník má proto sympaticky ucelenou podobu. Mohli bychom se přesto pokusit příspěvky rozdělit do dvou skupin. Na jedné straně by to byly ty, které se zabývají přímo Popperem (J. Mural, J. Musil, M. Znoj, Z. Parusniková, V. Žák, M. Profant), na straně druhé pak ty, které se zabývají Popperem s ohledem na jeho vztah k jiným (M. Novák, M. Hrubec, M. Havelka).

Podívejme se alespoň stručně na jednotlivé příspěvky.

J. Mural se v příspěvku *Otevřená společnost: geneze a kontext* zabývá jednotlivými vrstvami textu nejen *Otevřené společnosti* a jejich nepřátel, ale též *Bídy historicismu*. Kdo by ale od autora čekal suchopárný tex-

tologický rozbor, ten necht' dočte do konce. J. Mural přibližuje Popperovy vědecké osudy související s kontextem těchto děl, kde je významný jeho vztah s Hayekem. Perličkou textu je pak citace z korespondence mezi L. Straussem a E. Voegelinem o Popperovi.

J. Musil se v příspěvku *Který druh historicismu kritizoval Karl Popper?* zaměřuje na Popperovu *Bídu historicismu*. Popper je (nejen) podle autora tím, kdo v kritice historicismu poukázal na to, že historicismus je jeden z hlavních ideologických sloupů autoritativních režimů.

M. Znoj se v příspěvku *Kritický racionalismus z morálního hlediska* věnuje Popperovu racionálnímu postoji, který je nejen metodologií vědeckého zkoumání, ale též morálním postojem. S Popperem konstatuje, že racionální postoj nelze racionálně zdůvodnit, jen iracionálně přijmout.

Z. Parusniková ve stati *Otevřená společnost – otevřené myšlení*. Jednota metody ve filozofickém díle K. R. Poppera poukazuje, stejně jako M. Znoj, na jednotu Popperovy teorie vědy a jeho politického myšlení a tvrdí, že rozdělování předmětů Popperovy filozofie není správné. Originální přínos K. Poppera vidí především v racionální nejistotě, která vyplývá z kritiky indukce. Dále rozebírá témata falibilismu a otevřené společnosti.

V. Žák ve stati *Historická podmíněnost otevřené společnosti* uvádí, že Popper vlastně řešil problém, jak udržet demokracii před totalitními režimy, kdežto koncept otevřené společnosti se začal užívat i pro země, které prošly jiným vývojem než západní Evropa.

Zajímavý je text M. Profanta, který ve stati *Otevřená společnost a moc televize* hovoří o zatím nepřilíživě zmapovaném prostoru Popperova myšlení, totiž o Popperových názorech ze sklonku života, kdy kritizuje televizi a obává se, že tato se stává příliš silnou pro demokracii.

M. Novák v příspěvku *Popper a Schumpeter: Dvě neklasické teorie demokracie* konstatuje, že političtí vědci věnovali dost

pozornosti Schumpeterově teorii a Popperovu teorii ignorovali, ačkoli jsou obě teorie podobné a Popperova může být v určitých aspektech považována za lepší. Novákova stať je jistě zajímavá, bohužel uvedený závěr je spíše pouze nastíněn než důkladně vyargumentován.

M. Hrubec ve stati Hegelovské předpoklady otevřené společnosti pojednává o pozitivních recepcích Hegelovy praktické filozofie, konkrétně J. Rawlse a Ch. Taylora. Pouští se tak do explicitní polemiky s Popperem a ukazuje, že Popperova kritika Hegela nebyla adekvátní.

M. Havelka ve stati SPD a kritický racionalismus Karla R. Poppera ukazuje změny v německé sociální demokracii, kde došlo k posunu od Marxe k Popperovu kritickému racionalismu.

Jediný „popperovský“ příspěvek podává P. Barša, který se ve stati Rawls v postkomunistické Evropě věnuje tomu, co považovali východoevropští liberálové za přitažlivé na jeho teorii a hovoří o zklamání, které zažili při posunu směrem k Walzerovým argumentům, protože tento posun jde proti morálně-argumentačním potřebám postkomunistických zemí.

Jaký obrázek Popperova myšlení se nám na základě uvedeného vyjeví? Ačkoli se jeho odsudky Platóna a především Hegela ovšem ukázaly neudržitelné (a své „pozitivní“ názory rozvíjí právě na pozadí těchto kritik), aktuální je všude tam, kde diskutuje o problémech a slabostech demokracie (například v obavách z moci médií či volby tyрана) nebo při uplatňování své teorie vědy (ani v politice nemůžeme doufat v to, že problémy jednou vyřešíme).

*Aleš Kubiczka, Pedagogická fakulta
Ostravské univerzity v Ostravě*

Fareed Zakaria

**THE FUTURE OF FREEDOM.
ILLIBERAL DEMOCRACY
AT HOME AND ABROAD.**

New York, London, 2003, 287 stran.

Fareed Zakaria, renomovaný americký politický analytik a publicista indického původu, neaspiruje na vytváření vizí střetu civilizací či konce dějin. Poutavosti jeho psaní to však neškodí, právě naopak. Jeho promyšlené konkrétnější teze o povaze současných demokracií, inspirované Madisonovým a Kantovým odlišováním demokracií a republik a Talmonovým dualismem demokracií liberálních a totalitních z počátku 50. let 20. století, totiž můžeme začasť podepřít vlastní zkušeností.

Český čtenář zná téma a způsob Zakariova myšlení a psaní ze stati „Neliberální demokracie na vzestupu“, která vyšla v revui Střední Evropa č. 81/1998 (původně byla publikována ve Foreign Affairs v roce předchozím). V koncentrované podobě zde najdeme většinu z toho, co autor představuje ve své zajímavé a čtivé knize z roku 2003. (Stručný rozbor Zakariova konceptu najdeme v kapitole o hybridních demokraciích v pozoruhodné knize „Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie“, která vyšla v roce 2003 v Brně péčí editorů V. Hlouška a L. Kopečka.) Tím nejdůležitějším je – alespoň po mém soudu – zdánlivě banální tvrzení o tom, že není demokracie jako demokracie, resp. že demokracie a ústavní a právní stát nejsou totéž. První z pojmů souvisí se způsobem ustavení vlády (svobodné a všeobecné volby), druhý pojem spíše s prostředky a cíli vlády. Obávám se, že tato distinkce není úplně zřejmá nejen mnoha studentům společenskovědních oborů, nýbrž rovněž nemálu politiků. Také proto bych na